

Kolonizasyon

Asurlular, kurdukları bu sistemi, bir ticaret kolonisi anlamında geliştirmeyi başarmışlar ve yalnız kazanç amacıyla büyük şehirlerin yakınlarında koloniler, istasyonlar kurmuşlardır. Asurlular, Orta ve Güneydoğu Anadolu'da, çoğu yerli krallıkların merkezinde veya önemli şehirlerde, liman anlamına gelen ve "karum" denilen birer ticaret merkezi/pazaryeri oluşturmuşlardır.

Asurluların koloni merkezlerine yani karumlara bağlı olarak kurdukları daha küçük pazaryerlerine "ticaret istasyonu"; wabartum" deniliyordu. Tüccarlar Karum'da olduğu gibi, wabartumlarda da devamlı olarak otururlar, işlerini oradan yürütürlerdi. Bunların da politik organizasyonları ve kurumları vardı.

Yabancı tüccarlar burada kısa süreli değildiler; yaşamlarının büyük bölümlerini Anadolu'da veya Kaniş'te geçiriyorlardı.

Kültepe'de keşfedilen belgelerde, Asurlu tüccarların hem konakladığı hem de pazar kurduğu yaklaşık 40 civarında yerleşim adı kaydedilmiştir. Fakat günümüze kadar onlardan sadece Kaniş ve Hattuş karum'larının yerleri kesin olarak tespit edilmiştir.

Anadolu bu dönemde “şehir devletleri” olarak yerli krallıklarla, bir tür feodal bir siyasi sistemle yönetiliyordu. Asurluların yerli krallıklar üzerinde siyasi, idari veya askeri hiç bir etkinlik ve üstünlüğü yoktu. Yerliler ve Asurlular, karşılıklı ekonomik yararlar esasına göre anlaşmışlardır.

Kültepe tabletlerinde geçen bilgilere göre, Anadolu M.Ö. 2 bin yıllarında şehir devletlerinden oluşan siyasi bir yapıya sahipti. Kaniş, Mama, Puruşhattum, Wahşuşana, Luhuzattia, Zalpa, şarla, şawid, Kuzzi gibi bazı güçlü krallıkların diğer şehirleri kendilerine bağlayarak, birkaç şehirden oluşan ve merkez şehrin adıyla anılan siyasi birlikler kurduğunu ve bu birliklerin Akadça “memleket, ülke” anlamına gelen mātum kelimesiyle tanımlandığını biliyoruz.

Kültepe dışında, Boğazköy, Alişar, Acemhöyük, Konya Karahöyük de karuma sahip yerleşimlerdir. Ayrıca Kaman-Kalehöyük ve Kayalıpınar çivi yazılı tablet buluntusu veren merkezlerdendir. Acemhöyük’ün bulla ve etiketlerinde de çivi yazısıyla kısa notlar görölmektedir.

- Kültepe'de Şimdiye kadar yaklaşık 23 bin yazılı belge ele geçirildi. Bu belgelerin çoğu ticari, iktisadi ve hukuki içeriklidir. **ivi yazılı belgeler**, ticari anlaşma, kontrat, borç senedi, faiz ve kredi senetleri, ortaklık anlaŐmaları, kervan nakliyat iŐlemleri, gümrük, vergi konuları, Assur yönetiminin karar mektuplarının yanında, evlenme-boŐanma, evlat edinme, veraset, kle satıŐlarına ait metinlerden oluŐmaktadır.
- Ayrıca, yerli krallarla Assurlular arasında ticaret yönetimi ile ilgili yazıŐmalar veya siyasi iliŐkilere iŐık tutan yazıŐmalar, veya Kaniş sarayındaki saray düzenini, saray memurlarını açıklayan belgeler de vardır.

- ***bit karim***
- Tüccarların ikili antlaşmalarla kazandıkları hak, onlara, kuralsızca ticaret yapma hakkı vermemekteydi; kaçakçılık yapmayacaklar, gümrüksüz mal alıp satmayacaklar, her türlü vergilerini ödeyeceklerdi.
- Bütün bu ticaret organizasyonunun, düzenleyicisi, denetçisi, baş kurumu “***bit karim***” idi.
- Ticaret sisteminin en önemli kurumu olan ve günümüzdeki “**ticaret odası**” vazifesi gören “***bit karim***”in (***beyt karim, karum/liman evi***) varlığı Kültepe’de keşfedilmiş çivi yazılı tabletlerden bilinmektedir. Ancak, şimdiye kadar yapılan kazılarda, çok geniş alanlar araştırılmasına rağmen, henüz ***bit karim*** binası veya ona bağlı binalar bulunamamıştır.

Ticaret Kolonisinin işlemlerini yönetmekle görevli bütün Kaniş Kurumları, *bit Karim*'de, merkez ofis'te görev yapıyorlardı.

- Bir **dış ticaret idaresidir**. *Bit Karim*, bir ticaret kolonisinin yönetimi için bütün meclislere, kurullara, idari birimlere sahipti. *Bit Karim*, her Őeyden önce bir ihracat ve ithalat merkezi, yani ticaretin beyniydi.
- Anadolu'nun ilk ticaret odasının, günümüzdeki **ticari bankaların** fonksiyonlarını anımsatan görevleri de vardır.

- Karum'un oluşturduğu **ortak/kolektif ticaretin depozitoları** buraya yatırılırdı. Asurlu tüccarlar kendi aralarındaki borçlanmalarda, mukavelede belirtilen borcunu gününde ödeyemezse, alacaklının muhatabı, tüccarların kefilisi olan **ticaret odası** olurdu. Çünkü tüccarların ticaret odalarında kredi hesapları vardı.
- Ama aynı zamanda **mevduat bankacılığı** da yapan ***bit karim*** tüccarlardan hesaplarının kapatılması için mevduat kabul eder; ayrıca yatırım, hasılat ve borç bakiyeleri üzerine vergi işlemlerini **kaydeder**; transferleri gerçekleştirirdi.
- Stoklarındaki gerçek mevduatı kullanmasının yanında, **kredi açtığı, ödünç para** ve hatta **avans verdiği** de düşünülebilir

Günümüzdeki **vergi dairelerine** benzeyen özellikleri de olan ***bit karim***'de vergiler ve harçlar düzenlenirdi ve mükellef tarafından ***bit karim***'e ödenirdi. ***Bit Karim***'e ödenen vergilerden en önemlilerinden birisi, bir çeşit yol vergisi olan “**datum**” vergisiydi. Datum, aynı zamanda karum'un ticari fonuna veya kolektif ticarete katılmak, hisse yaratmak için yapılan yatırım veya katkıdır. Bir anlamda da, yabancılara ticaret yapma izni için ve Anadolu içinde koruma karşılığı olarak ödenen vergidir.

Ticaret odasına kaydını yaptırmayanın veya giriş ücretini, aidatını yatırmayanın Anadolu içinde ticaret yapmasına da izin verilmezdi.

Ticari haklar:

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, ticaret belli esaslara ve düzenlemelere uygun olarak yapılmaktaydı. Örneğin Anadolu krallarıyla Assurlular arasındaki anlaşmalara göre, şu garantiler geçerlidir:

- Assurlular, dokuma için %5, kalay için %3 vergi ödemekle mükellefler.
- Saray bütün dokumalardan öncelikle %10 satın alma hakkına sahiptir.
- Sarayların bazı lüks-belirli malların ticaretini (örneğin meteorik demir (*amutum* ve *aşı'um*) ve kıymetli taş *huşarum* gibi) yasaklama, sınırlama hakkı vardı.
- Yabancılara, kira karşılığı saray depolarını kullanma hakkı tanınmıştır. Bit-karim'de depo edilmesi istenen mallar, önce, sarayın kontrolünden geçirilirdi.
- Assurlulara kendilerini yönetme hakkı tanınmıştır; ancak yerli ve yabancıların karşı-karşıya geldiği hallerde, Assur kanunlarının yerli halk üzerinde bir üstünlüğü yoktur. Mahkemeler dual sisteme göre yürütülürdü; ancak yerlilerle Assurluların birarada mahkeme edildikleri hallerde, Anadolu saray yönetimleri kendi halkının hakkını korumakta kararlı idi.
- Kervanların krallık bölgesinde korunmaları; hırsızlık ve yağma nedeniyle uğrayacakları zarara karşı garanti.

Koloni Sisteminin Yönetimi

Dicle kıyısındaki Asur'dan Anadolu platosundaki Kaniş'e olan mesafe en az 1000 kilometredir ve Eski Asur ticaretinin ne zaman ve nasıl başladığı merak konusudur. Asurlu tüccarları, küçük büyük şehirleriyle Suriye ovaları ve zorlu Toros dağları üzerinden batıdaki Anadolu platosuna yönlendirenin malları için pazar arayışı olduğu açıktır. Bunu, kademe kademe gelişen ve ticaret ağının giderek daha da geniş ve karmaşık hale geldiği bir süreç olarak görmemiz gerekmektedir. Fakat elimizdeki malzeme bu oluşum süreciyle ilgili kesin bir bilgi vermemektedir.

Bu bölgeleri iki yüzyıldan uzun bir süre birbirine bağlayan kervan ticareti hakkında çok şey bilmemize rağmen ticaretin Asur'daki gelişimi hakkındaki bilgimiz çok kısıtlıdır.

Önceleri tüccarların ana üssünün Fırat nehrinin en önemli geçit yerinin kontrolünü elinde bulunduran **Hahhum** şehrinde olduğu ve plato içindeki ilerlemenin başlangıçta buradan organize edildiği varsayılabilir. Buna rağmen, bu durumun ne zamana denk geldiğini tam olarak söyleyememekteyiz. Diğer yandan, Kültepe belgelerinde konuyla ilgili bulduğumuz bilgi halihazırda gelişmiş ve oldukça ayrıntılı bir sistemi yansıtmaktadır. Kuzey Suriye'den Karadeniz ve Orta Anadolu'nun batısına uzanan bu sistem, koloniler ve daha küçük istasyonlardan oluşmaktaydı.

karu

Asurluların ana yerleşimlerine, bir ticaret toplumunu ve bu toplumu yöneten idari yapıyı ifade eden *karu* denmekteydi. Asurluların Anadolu'ya asıl girişlerinin yaşandığı ve Kültepe'deki stratigrafiye göre "II. Tabaka" olarak adlandırılan dönemde buna benzer 30 koloni ve "istasyon" anlamına gelen *wabratu* adıyla anılan yaklaşık 10 kadar daha küçük yerleşim bilinmektedir.

Bu Asur yerleşimlerinden yalnızca üç tanesi kesin olarak tanımlanmış ve kazılmıştır. Kültepe'deki önemli yerleşim Türk arkeologlar tarafından 1948'den beri, önce Tahsin Özgüç ve şimdi de Fikri Kulakoğlu başkanlığında kazılmaktadır.

Eski Asur döneminde Hattuş olarak bilinen ve daha sonra Hititlerin başkenti olan Boğazköy'de küçük arşivlerin bulunduğu evlerden oluşan bir koloni ortaya çıkarılmıştır.

Asurluların bir istasyon kurdukları Alişar ya da eski adıyla Amkuwa'da da evler ve belgeler bulunmuştur. Acemhöyük ve Konya Karahöyük'teki büyük yerleşimler de kazılmış ve Eski Asur dönemine ait buluntular ortaya çıkarılmıştır.

Fakat bu şehirlerle ilişkilendirilen Asur yerleşimleri bulunamamıştır. Bu nedenle bu yerleşimlerin isimleri de bilinmemektedir.

Anadolu'daki *karu* veya koloniler

Türkiye'de yapılan yoğun arkeolojik çalışmalar sonucunda gelecek yıllarda yeni Asur kolonilerinin ve istasyonlarının bulunacağı kesindir. Bununla beraber, halihazırda sahip olduğumuz bilgiler ışığında Asurlu tüccarların Anadolu platosunun her yerine yerleştikleri ve en yoğun olarak buldukları bölgenin Kızılırmak havzası olduğu söylenebilir.

Bu koloni ve istasyonlar, tüccarların kâr edecekleri pazarlar bulabilecekleri, bölgenin büyük şehirlerinin içinde ya da hemen yanında kurulmuşlardır. Kaniş'te Asurlular, Anadolulu özellikler taşıyan aşağı şehirde yerli halkla yanyana yaşamışlardır ve bu durumun günün şartlarında normal olduğu varsayılmalıdır. Bu dönemde Anadolu, her biri çevresindeki mütevazı denebilecek toprakları yöneten küçük şehir devletlerine bölünmüştür ve Asurlular, bazıları çok küçük ve önemsiz, bazıları da Kaniş gibi en az tüccarların geldiği Asur kadar büyük başkentlere yerleşmişlerdir.

Asurlular, Anadolu'yu fethetmek için değil, tüccar olarak gelmişlerdir ve Anadolu'daki politik, sosyal, kültürel ve dinsel geleneklerin Asur'dakilerden çok farklı olmasına rağmen, tüccarlar, yerlileri sömürebilecekleri geri kalmış bir bölgeyle karşılaşmamışlardır.

Bu dönemde Anadolu krallıkları oldukça gelişmiş bir politik yapıya sahipti ve Asurluların Anadolu'daki varlıkları, her iki tarafın da eşitliğini tanıyan resmi anlaşmalara bağlıydı. Her iki taraf da ticaretten kâr sağlamaktaydı ve zamanla iki topluluk arasında çok yakın ilişkiler gelişmişti.

Asur'daki Yönetim:

Asurlular tarafından inşa edilen yerleşim sistemini anlamak için tüccarların geldikleri Asur şehrinde başlamak gerekir. Hem bireysel hem de idari anlamda en önde gelen kişi ve kurumlar burada bulunmaktaydı.

Tüccarlar, çoğu zaman atalarının evinden “babamızın evi” olarak bahsetmektedirler ve Anadolu'daki tüccarların zaman içinde memleketlerinden bağımsız hale gelmelerine rağmen bahsedilen yerin Asur olduğu bellidir.

İdari düzeyde de en önemli karar mekanizmaları olan kurumlar Asur'da bulunmaktaydı. Yerleşim sisteminin tamamının Kaniş'teki koloniden yönetilmesine rağmen Kaniş de Asur şehrindeki idari yapıya tabiydi.

Kral:

Burada birçok yönden eski Yakın Doğu'daki geleneksel şehir ya da devlet görüntüsünden farklı bir siyasi sistemle karşılaşmaktayız. Asur'da bir kral bulunmaktaydı fakat bu kral, bir despot ya da tüm gücü elinde bulunduran bir hükümdar değildi. Şehrin baş rahibi olarak önemli dini görevleri bulunmaktaydı ve görevini belirleyen ideolojik yapı kraliyet mühürlerinde şu şekilde ifade edilmekteydi: “Asur kraldır! O, Asur'un vekilidir.”

Bu ifade, kralın görevinin şehrin tanrısıyla halk arasında bir köprü kurmak olarak algılandığını göstermektedir.

Eski Asur kralının siyasi sistem içerisindeki rolü, Asur'un en önemli vatandaşlarından oluşan şehir meclisiyle bağlantılı olarak anlaşılmalıdır. Eski Asur toplumunun ve ticaret ağının işleyişiyle ilgili tüm önemli kararları alan, saraydaki kraldan ziyade bu meclistir ve kral, toplantılarına başkanlık ettiği bu meclisin idarecisi olarak görev yapmaktadır.

Asur'daki Yönetim

... Kral

Belgelerde kraldan nadiren tek başına ve çoğunlukla Şehir'le bağlantılı olarak bahsedilmektedir ve kralın özel rolü, Anadolu'daki kolonilere ve özellikle Kaniş'e yazılan ve kralın kendisinden "denetçi" ya da "gözetmen" olarak tercüme edilebilen *waklum* ünvanıyla bahsettiği çok sayıda mektuptan anlaşılmaktadır.

Bu mektupların tamamı aynı formülle başlar:

"Şehir meclisi bir karara vardı. Bu karar .....dır."

Buradan kralın görevinin, alınan bu kararların Anadolu'daki yetkililere bildirilmesi olduğu anlaşılmaktadır.

Bu durumun kralı şehrin en önde gelen kişisi haline getirdiği açıktır ve kralın bu konumunu gösteren bir tek belge bulunmaktadır. Bu belge, Kaniş'te yaşayan ve bu dönemde şehir meclisi tarafından görülecek masraflı bir davayla karşı karşıya bulunan bir tüccarın çıkarlarını koruyan Asurlu bazı kimseler tarafından yazılan bir mektuptur.

Mektubu yazanlar, mahkemede yapacakları savunmayla ilgili olarak kraldan tavsiye almaya gittiklerini ve davalarını meclise ne zaman ve nasıl getirecekleriyle ilgili kesin tavsiyeler aldıklarını belirtmişlerdir. Burada kral, kanun konusunda uzman kişidir.

Saray:

Tipik bir Mezopotamya şehrinde, şehirdeki işlerin, vergilerin toplanmasının ve diğer ekonomik meselelerin kralın sarayından yönlendirilmesi beklenir.

Fakat Asur'da bu tip bir kurumun bahsi bile geçmemektedir. Bunun yerine, bu tarz meseleler her yıl atanan ve *limum* ya da eponim adı verilen bir yetkilinin sorumluluğundadır.

Asur'daki Yönetim

Şehir meclisi:

Asur kentinden gelen ve bu dönemin şartları konusunda bilgi verebilecek hiçbir belge olmaması, şehir meclisi, kral ve diğer devlet kurumlarının işleyişleriyle ilgili sınırlı bilgi sahibi olmamıza neden olmaktadır. Bu nedenle, çalışmamızı tamamen Anadolu'dan ve özellikle Kaniş'ten gelen belgeler üzerine kurmamız gerekmektedir. Tüccarlar, sürekli Asur'daki meslektaşları, ortakları ve patronlarından aldıkları binlerce mektup aracılığıyla şehirle iletişim halinde olduklarından halen öğrenebileceğimiz birçok şey bulunmaktadır. Şehir meclisi, bazıları şehir tanrısı Asur'a ait tapınağın arkasında bulunan kutsal bir yerde olmak üzere düzenli toplantılar yapmaktadır. Anladığımız kadarıyla herhangi bir kimse, yani her hür kişi meclise gelebilir ve burada söz alabilirdi. Meclis, aslen, çoğunlukla Anadolu'daki mahkemelerden nakledilen karmaşık davalarla ilgili kararlar alan hukuki bir organ olarak işlemekteydi.

Fakat aynı zamanda bu organın ticari politikalar ve siyasi ilişkilerle ilgili kararlar da alan bir kurum olduğunu gösteren örnekler de bulunmaktadır. Örneğin, meclis Asur vergi sisteminin kurallarını oluşturmuş ve bir durumda tüccarların başka ve muhtemelen rakip etnik gruplardan olan tüccarlara altın satmalarının yasak olduğuna karar vermiştir.

Dikkatine sunulan karmaşık davalarda meclis, iddiaların doğruluğunu araştırır ve kral tarafından atanacak bir avukat tutulmasına onay verirdi. Bu avukat, yanında meclisin yazdığı ve kolonilerdeki yasal anlaşmazlığın nasıl çözümlenmesi gerektiğiyle ilgili gerekli bilgiyi veren bir mektupla Anadolu'ya gönderilirdi.

Bu kurumun büyüklüğüyle ilgili bir bilgimiz bulunmamaktadır. Fakat, birçok durumda Anadolu'daki kolonileri yöneten benzer meclislerden çok daha büyük olması gerektiği anlaşılmaktadır. Meclis binasının, şehir yaşamının ekonomik yönlerinden sorumlu birçok yetkilinin çalıştığı oldukça büyük ve kalabalık bir bina olduğunu varsaymak yanlış olmaz. Buna rağmen, bina Asur'daki kazılar sırasında bulunamamıştır.

Kervanlardan alınan vergiler burada tahsil edilmekteydi. Bazı malların da meclis binası aracılığıyla satıldığı anlaşılmaktadır. Eponim yetkilisi ve yardımcıları meclisin yetkisi altında olan karmaşık hukuki işlemlerde doğrudan bir rol oynamasa da, kolonilerden bir davada kullanılmak üzere gönderilen belgelerin güvende olacakları meclis binasında muhafaza edilebildikleri görülmektedir.

Limum /eponym

Limum, Asur'un mali yönetiminin odağındaki Şehir Meclisi'nin yöneticisidir.

Limum yetkilisi görevde olduğu yıla adını verir. Bu uygulamanın , eski Roma'daki konsüller tarafından da kullanıldığı bilinmektedir. Bu uygulamaya göre, elimizdeki belgelerdeki tüm tarihler "NN'in *limum* olduğu yıl" olarak ifade edilir. Bu yetkili, şehirdeki merkezi idare kurumu olan meclis binasından sorumludur. Ayrıca kral tarafından atanmayıp her yıl şehir meclisi üyeleri arasından kurayla belirlendiği de anlaşılmaktadır.

Limum yetkilisinin, görevde olduğu bir yıl boyunca oldukça önemli bir gücü ve vergilerini ödemedikleri takdirde insanların mallarına el koyup evlerinden atma yetkisi bulunmaktaydı. Aynı kişinin bir sonraki yıl sıradan bir vatandaş olması, görevde bulunduğu süre zarfında adil ve tarafsız olmasını garanti etmekteydi.

*An **eponym** is a person, place, or thing for whom or for which something is named, or believed to be named. For example, [Elizabeth I of England is the eponym of the Elizabethan era.](#)*

The adjectives derived from eponym, which include eponymous and eponymic, similarly refer to being the person or thing after whom something is named, as "the eponymous founder of the Ford Motor Company" refers to Henry Ford.¹ Recent usage, especially in the recorded-music industry, also allows eponymous to mean "named after its central character or creator"

Bir eponym, kişinin, yerin veya şahsın adına veya adının verildiğine inanılan bir şeye aittir. Örneğin, İngiltere'nin Elizabeth'i Elizabeth döneminin eponymidir.

Eponym ve eponymice içeren epikondan türetilen sıfatlar, "Ford Motor Company'nin isimsiz kurucusu" nun Henry Ford'u ifade ettiği gibi, bir şeyin adını verdikten sonra kişi veya şey olduğu anlamına gelir.] Son kullanım özellikle kaydedilmiş -Müzik endüstrisi, aynı zamanda eponymous'un "merkez karakteri veya yaratıcısı" olarak adlandırılmasına izin verir

Kaniş Kolonisinin Yönetimi

Asurlular tarafından Anadolu'da oluşturulan kurumların memleketlerindeki yapıya uygun olarak biçimlendirilmeleri şaşırtıcı değildir. Fakat bazı değişikliklerin kaçınılmaz olduğu da bir gerçektir. Elimizdeki bilginin büyük kısmı tabii ki Kaniş kolonisi hakkındadır ve bu koloni Anadolu'daki tüm Asur sisteminin merkezi olduğundan, kurumlarının da bazı yönlerden kendine özgü olması doğaldır.

Koloninin bir meclisi olduğu bilinmektedir ve bu tip bir kurumun diğer Asur kolonilerinde de bulunması muhtemeldir. Kaniş'te ayrıca, bir ya da iki yetkilinin görevde buldukları haftaya adlarını verdikleri ve bu nedenle de **hafta eponimleri** olarak bilindikleri *hamuštum* adlı bir kurum da bulunmaktaydı. Bu eponimlerin yalnızca burada buldukları anlaşılmaktadır ve Kaniş hafta eponimlerinin içinde bulunduğu tarih sisteminin Asur'da olmasa da diğer kolonilerde kullanılmış olması da muhtemeldir. Son olarak, kolonide, görevi Asur'daki meclis binasına benzeyen bir mevkide bulunmaktaydı.

***Hafta eponimi** görevini yapan kişilerin tarih formüllerinde adlarının geçtiği yüzlerce belge olmasına rağmen, bu kişilerin görevleri hakkında neredeyse hiçbir şey bilmememiz şaşırtıcıdır. Yıl eponimiyle olan benzerliklere ve Asur'da Meclis Binasını idare etme görevlerine dayanarak, hafta eponimlerinin Kaniş'teki koloni ofisinin günlük işleyişinden sorumlu oldukları düşünülebilir.*

Kaniş meclisinin işleyişi konusunda Asur'daki meclise oranla daha fazla bilgi sahibiyiz. Mektuplar ve diğer belgelerde meclisin faaliyetleriyle ilgili ifadelerin yanı sıra, “**yönetmelikler**” olarak bilinen ve Kaniş'teki meclisin işleyişini düzenleyen süreçlerle ilgili kısa ipuçları veren oldukça zarar görmüş birkaç belge de bilinmektedir. Kaniş'i kazan ekip, idari ve hukuki işleyişle ilgili detaylı belgelerin bulunması gereken ve “koloni ofisi” adı verilen merkezi yönetim binasını bulana kadar, bu anlaşılması zor ve oldukça kırık tablet parçalarıyla yetinmek zorundayız.

Kaniş Kolonisinin Yönetimi

Belgelerden, üyelerinin “büyük adamlar” olarak adlandırıldığı bir konsey ve “küçük ve büyüklerin” bulunduğu bir genel kuruldan oluşan çift meclisli bir sistemin var olduğu anlaşılmaktadır.

Günlük faaliyetleri yansıtan asıl hukuki belgeler, yalnızca koloninin ilgilendiği meselelerle “koloninin, küçük ve büyüklerin” baktığı davalar arasında ayırım yapmaktadır.

Yönetmelikler, bu ayırımın meselelerin kolonideki yetkililer tarafından ele alınması açısından hayati önemi olduğunu göstermektedir. **Büyük adamlardan oluşan konsey yönetmelik belgelerinde kararlar alabilen bir kurul olarak görünmektedir.** Fakat konseyin asıl rolünün tek tek davaların önemine bakarak “küçük ve büyük” konseyinin toplanmasının gerekli olup olmadığına karar vermek olduğu anlaşılmaktadır. Atina anayasası da buna benzer kurallara sahiptir ve bunun aslında çok ayrıntılı ve gelişmiş bir düzen olduğu görülmektedir.

Koloninin yönetmeliklerinde, toplantıların nasıl yapılması gerektiği ve özellikle de kararların nasıl alınması gerektiğiyle ilgili kurallar da bulunmaktadır. Kararların oybirliğiyle alınması tabii ki tercih edilen durumdu, fakat bazı durumlarda karar oylamanın sonunda elde edilen çoğunluğa göre alınmaktaydı. Oyları düzenlemek ve saymakla görevli kişiye “kâtip” ya da koloni “sekreteri” denmekteydi. Yalnızca Kaniş’te değil, Puruşaddum gibi diğer büyük Asur kolonilerinde de bu göreve gelen birkaç kişi bilinmektedir.

Kaniş Kolonisinin Yönetimi

Oylamalarda, meclis önce konuyu tartışacak üç gruba ayrılmaktaydı. Oybirliğiyle bir karar alınamaması durumunda sekreter meclisi yedi gruba ayırmakta ve karar, bu gruplar arasındaki oy çoğunluğuna göre alınmaktaydı. Buradan da anlaşılacağı gibi oldukça detaylı bir prosedürler sistemi kullanılmaktaydı.

Asur toplumu üyelerinin bu şekilde “**küçük**” ve “**büyük**” diye ayrılması oldukça hiyerarşik bir sosyal sistemin varlığına işaret etmektedir. Buna rağmen, bir kimsenin kendisini hangi konumda bulacağını neyin belirlediğini kesin olarak bilmemekteyiz.

Bununla beraber, zenginlik ve nüfuzun önemli bir rolü olduğu, “**büyük adamlar**”a belgelerde aynı zamanda “**hesabı olan adamlar**” denmesinden de anlaşılmaktadır. Bu kişiler, koloni ofisine ait bir hesaba bir takım menfaatler karşılığında yıllık bir ücret ödeyen, Asurlu elit bir işadamları grubuna mensupturlar. Asurlu bir tüccar ailesinde bu tip bir hesaba yalnızca aile reisi sahip olabilirdi ve grubun diğer üyeleri gerektiğinde bu hesaba para yatırabilirdi.

Mektuplardaki nadir ifadelerden anladığımız kadarıyla büyük ve küçük arasındaki fark sosyal açıdan oldukça belirgindi.

Kaniş Kolonisinin Yönetimi

Bu konuda özellikle Ali-ahum adlı bir kişinin karşısındaki kimse büyük adamların desteğini aldığı için koloni tarafından bakılacak olan bir davadan vazgeçtiğini anlatan belge önem taşımaktadır. Ali-ahum, “Bu durumda ne yapabilirim ki?” diye yazmaktadır Yönetmeliklerde bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

Hesabı olan bir adam, büyük adamların çoğunluğunun onayı olmadan sekreterden genel kurulu toplamasını isteyemez. Sekreter, büyük adamların çoğunluğunun onayı olmadan genel kurulu toplaması halinde, 10 şekellik bir ceza ödeyecektir. Küçük adamlar arasından hiç kimse hesabı olan bir kişiye yaklaşamaz ve koloninin kapısında şikayet ederek dolaşamaz. Eğer koloninin kapısında şikayet ederek dolaşırsa (cezalandırılacaktır...)

Birçok durumda her Asurlu erkeğin koloniye gelip şikayetiyle ilgilenilmesini isteme hakkı olduğu ve meclisin tipik görevinin tüccar topluluğunun hukuki şikayetleriyle ilgilenmek olduğu görülmektedir. Bu kurul tarafından alınan kararlar, davayı kazanan tarafa verilen bir belgede yazılı hükmü oluşturmaktaydı ve bu tablet, bu şekilde koloniyi temsil eden kişiler tarafından mühürlenirdi.

Anadolulu yetkililerle çıkan anlaşmazlıklara zaman zaman meclis bakmaktaydı. Bu konuda, bir Asurluya olan borcunu ödeyene kadar hiçbir Asurluyla iş yapmasına müsaade edilmeyen yüksek rütbeli bir saray yetkilisine uygulanan ambargoyla ilgili bir dava bilinmektedir. Başka bir durumda ise, adları geçen 15 Asurlu'nun Puruşaddum kolonisinde buluştuklarını ve kimsenin adı geçen yerel bir yetkiliye kumaş satamayacağına karar verdiklerini duymaktayız. Bu kişilerin bu durumda meclis olarak hareket edip etmedikleri ise merak konusudur.

Bit-karim/koloni ofisi

Daha önce de belirtildiği gibi, Kültepe'deki koloni ofisi henüz bulunamamıştır. Fakat bu kurumun faaliyetleriyle ilgili sayısız ifade kurumun nasıl işlediğini ve ne tür konularla ilgilendiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi, Asurlu tüccarlar arasında ileri gelenlerin bu ofiste birer hesabı bulunmaktaydı ve bu hesabın onlara koloni ofisi tarafından düzenlenen bazı kârlı iş anlaşmalarına katılma hakkı vermiş olması muhtemeldir. Fakat bu durum tamamen anlaşılabilir değildir. Bazı vergiler burada ödenmekteydi. Ayrıca, koloni yönetiminin şahitlerin atanması gibi tüccarlar arasında sürekli ortaya çıkan büyüklü küçüklü tartışmalardan doğan meselelerin çözümünde de rol aldığı açıktır.

Koloni ofisi aynı zamanda Anadolu saray yetkilileriyle krala ödenen vergiler konusundaki ilişkilerde de büyük rol oynamıştır. Çoğu kez bu durum, örneğin sarayın bir kumaşın belli bir yüzdesini alma hakkı olduğu, fakat değerli bir kumaşı kesmek yerine kumaşın tahmini değerine dayanılarak belli bir ödeme yapıldığı karmaşık prosedürler içermekteydi.

Kültepe'deki zengin buluntular ticaretin en yoğun olduğu dönemde bu şehrin hem bireysel hem de kamusal anlamda Asurluların faaliyetlerinin merkezi olduğunu göstermektedir. II. tabaka sırasında burada bazı değişiklikler yaşanmış ve birçok aile faaliyetlerini Anadolu'nun başka şehirlerine taşımışlardır. Kaniş'teki koloni, bir yangınla tahrip olduğu son evreden önce ekonomik önemini kısmen kaybetmiş olabilir. Buna rağmen, tüm Asur koloni sisteminin günlük işlerini yürüten ve yalnızca Asur'daki yetkililere karşı sorumlu olan Anadolu'daki Asur yönetim örgütünün merkezi olarak önemini korumuştur.

Hafta eponimi görevini yapan kişilerin tarih formüllerinde adlarının geçtiği yüzlerce belge olmasına rağmen, bu kişilerin görevleri hakkında neredeyse hiçbir şey bilmememiz şaşırtıcıdır. Yıl eponimiyle olan benzerliklere ve Asur'da Meclis Binasını idare etme görevlerine dayanarak, hafta eponimlerinin Kaniş'teki koloni ofisininin günlük işleyişinden sorumlu oldukları düşünülebilir.

Bit-karim/koloni ofisi ve Nibum

Şehir meclisinden birkaç temsilci, özellikle anlaşmaların hazırlanıp yemin edilerek onaylanmasının gerektiği durumlarda, Anadolu saraylarıyla yapılan ince pazarlıklarda önemli rol oynadıkları Kaniş'te kalıcı olarak görevliydi. Bu kişiler, Asur'daki yönetimin çıkarlarını temsil etmekteydi ve kolonideki varlıkları, Asur'daki yönetimin koloni düzeni üzerindeki kontrolünü açıkça belirtmekteydi. Anadolu devletlerinden birinde bir kral öldüğünde ya da başka bir kral tahta çıktığında yeni bir anlaşma yapılması gerekmekteydi ve bu durum her zaman Kaniş kolonisinin ve Asur'dan gelen temsilcilerin katılımını gerektirmekteydi.

Anadolu'daki kolonilerin Asur'da *nibum* adı verilen ve şehir meclisi karşısında kolonilerin çıkarlarını savunan kendi sözcüleri olması ilgi çekicidir. Bu gruptan Kaniş kolonisine yazılmış tek bir mektup bulunmaktadır.

Mektupta, sözcüler, şehir meclisinin Asur'da yeni yapılacak surlar için kolonilerin 5 kg gümüşle katkıda bulunmalarına karar verdiğini; meclisin Anadolu'ya giderek parayı toplayacak resmi bir ulak atadığını ama *nibum*'un araya girerek ulağın maliyetinden kaçınmak için onun yerine konuyla ilgili bir mektup yazmalarına izin verilmesini talep ettiğini bildirmektedir. Kaniş kolonisinden, acilen diğer kolonilere yazarak kendi paylarını ödemelerini söylemesi istenmiştir. Para hemen gönderilmediği takdirde *nibum*'un parayı Kaniş kolonisinin Asur'da bulunan fonlarından alacağı konusunda da gözdağı verilmiştir.

Yukarıda bahsedilen durum, Kaniş kolonisinin Asur koloni düzenindeki merkezi rolü konusunda kesin bir tablo çizmektedir. Cezire ve Anadolu'daki tüm yerleşimler, Kaniş kolonisinin yetkisi altındaydı ve kolonilere ve istasyonlara yerel krallarla ilişkilerle ya da Asur sistemi içinde vergilerin toplanmasıyla ilgili talimatlar buradan gönderilmekteydi.

1992'de Kaniş'ın aşağı şehrinde küçük bir evin yıkıntıları arasında bulunan küçük bir arşiv, Kaniş kolonisiyle diğer Asur yerleşimleri arasındaki ilişkilerin ne şekilde düzenlendiğiyle ilgili ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Belgeler, düzenli olarak Kaniş kolonisi adına resmi ulak ya da temsilci olarak görev yapan Kuliya adlı bir kişiye aittir.

Kuliya'nın arşivinde koloni tarafından "aidat ödeyenlere (hesabı olan kişilere), temsilcimize, her bir koloni ve istasyona" gönderilen bir dizi mektup bulunmaktadır.

Koloni, bu yetkililere, Kaniş'e Asur'dan, şehir meclisinin koloni sistemini olağanüstü pahalı bir mal olan meteorik demirden alınan vergilerde yapılan bir takım değişikliklerle ilgili bilgilendiren bir mektup geldiğini haber vermektedir. O andan itibaren bu vergilerin Asur yerine doğrudan Kaniş kolonisine gideceği ve bu durumun mevcut uygulamaların ciddi şekilde gözden geçirilmesini gerektirdiği anlaşılmaktadır. Birçok koloni ve istasyonun bu malın kimler tarafından satıldığını ve halen kimin elinde bulunduğunu soruşturması ve bu işle ilgilenen herkesin adlarının ve kesin demir miktarlarının bulunduğu bir belge hazırlamaları gerekmektedir:

Her bir meteorik demir parçasının miktarını, (o kişinin) adını ve babasının adını bir tablete yazın ve ulağımızla buraya gönderin. Her bir koloniye ve tüm istasyonlara mektubumuzun bir kopyasını gönderin. Bir kimse temsilcisi aracılığıyla bile meteorik demir satmış olsa, o adamın adını kaydedin.

Kaniş'in kendine özgü merkezi konumunun bir başka işareti de güneydeki Gaziantep bölgesinde bulunan Urşu'daki koloniden gönderilen bir mektuptan anlaşılmaktadır. Mektupta Kaniş kolonisine benzeri görülmemiş bir olayın meydana geldiği haber verilmektedir:

“Hırsızlar kutsal Asur'un tapınağına girdi ve Asur'un göğsündeki güneşi ve Asur'un hançeri çaldılar.”

Hırsızlar, tüm kutsal aletleri ve simgeleri alarak geride bomboş bir tapınak bırakmışlardır.

Urşu şehri sakinleri tarafından yapılan soruşturma sonuç vermemiş, bu nedenle Kaniş kolonisinden durumu düzeltmek için harekete geçmesi istenmiştir.

Urşu'daki kimselerin, başlıca Asur tapınağının ve merkezi dini ve siyasi yetkililerin bulunduğu Asur yerine Kaniş'e yazmaları dikkate değerdir. Bu durum, Asur koloni sisteminin dayandığı komutlar zincirinin bir yansımasıdır: piramidin tepesinde Asur ve yöneticileri, onların altında Kaniş kolonisi ve onun da altında geniş bir alana yayılmış birçok koloni ve istasyon bulunmaktadır.

Asurlular bu sistemi iki kavram üzerine kurulu olarak görmüşlerdir: genelde Asur'dan bahsederken kullandıkları “Şehir” ve bizim “yurtdışı” olarak da niteleyebileceğimiz “taşra”.

Sonuç

Kaniş'te bulunan belgeler ve Anadolu'daki diğer yerleşimlerden gelen zengin buluntular, yaklaşık 250 yıl boyunca sorunsuz işleyen bir koloni sistemi hakkında eşsiz bilgiler sunmaktadır. Bu dönemde Anadolu'da gúcün, Kaniş'teki kralın başını çektiği birkaç kralın elinde toplanmasını sağlayan büyük siyasi değişiklikler olmuş fakat Asur kurumları değişen koşullara uyum sağlayabilmişlerdir. Anadolu'daki Asur macerasının başarısı, yalnızca uzun mesafeli kervan ticaretinin temelini oluşturan detaylı ticari ve hukuki prosedürlere değil, aynı zamanda büyük bir ustalıkla kurulmuş olan idari sisteme de bağlıydı.

Kronoloji ve yazılı kaynaklar

Yazılı kaynakların bir bölümü genellikle yerel tüccarlar, iş adamları ve çiftçiler gibi yerli Anadolu halkından kaynaklanmakta veya onları ilgilendirmekteyse de, bazıları de yöneticiler veya saray örgütüyle ilgilidir. Metinlerin büyük bir çoğunluğu Asurlu tüccarların arşivlerinde bulunmuştur. Kronolojik bilgiler genellikle kredi akitleri veya borç senetleri gibi tarihlenmiş kayıtlara dayanmakla birlikte mektuplar da yararlı olmakta, ve elimizde ayrıca birkaç kronolojik metin bulunmaktadır.

Anadolu kaynakları Asur kaynaklarından sayıca çok daha az oldukları gibi, kronoloji oluşturmak için çok yararlı olamamaktadırlar. Anadolu kaynaklı bir kronolojik metin bulunamamış, ve daha önemlisi, Anadolu akit metinleri hiç bir zaman tarihlenmemiştir. Anadolu borç senetlerinde borcun ödeneceği tarih belirlenir, ama bunlar yılın tarımsal dönemleri (“bahar”, “yaz”, “üzüm hasadı zamanı”, v.d.) ve ayrıca da mevsimlere bağlı dinsel bayramlardır; ancak ay veya yıl sözü geçmez.

Bu nedenle kronoloji Asur kaynaklarına dayanmaktadır. Bunların içinde en önemli ve sayıca en çok olanlar (yaklaşık 23,000 tablet) *karum* Kaniş II. kat dönemine aittir. Onu izleyen Ib döneminden - yaklaşık MÖ 1837 sonrası - elimizde ancak 500 kadar metin vardır ve bunların bir kısmı Anadolu metinleridir. Yine de, bu döneme ait Asur metinleri önemlidir çünkü bir çoğu tarihlenmiştir; ayrıca da, Boğazköy (Hattuşuş) ve Alişar Hüyük'deki (Amkuwa) Asur yerleşim yerlerinde ve Kuzey Mezopotamya'daki bazı küçük şehirlerde ele geçen belgelerle çağdaş olup, tarihi ve kronolojik bağlantılara işaret etme olanağı sağlamaktadırlar.

Yıl *eponimleri* ile tarihleme

Asur akitleri ve özellikle borç senetleri en önemli belgelerdir: usulüne uygun şekilde hazırlanmış örneklerde aktin sona ereceği ve borcun ödenmesi gerekeceği hafta, ay ve yıl belirtilir.

Asurlular tarihlemeyi Asur hükümdarının saltanat yılı sayısına göre (örn. "Kral Sargon'un 24. yılında.." şeklinde) belirlemezlerdi. **Yıllar, Assur şehrinde *limum* unvanı taşıyan ve Şehir**

Meclisini yöneten önemli bir resmi görevlinin adıyla anılırdı. Bu görev sırayla yapılır, ve her yıl yeni bir kişi *limum* olarak belirlenip bu göreve atanırdı. Böylece Asurlular belirli bir yılı, bu işlevi yüklenen kişinin adını o yıla vererek ayırdediyorlardı: örn. "Sukkaliya *limum*'luğu (yılı)"; bu nedenle o kişiyi "*eponim*" olarak tescil ediyoruz. Eskiçağlarda birkaç paraleli olan bu tarihleme sistemi, Asurlular tarafından Asur imparatorluğunun en sonuna, MÖ 609 yılına kadar kullanılmıştır.

Eponim listeleri, yöneticiler ve belli bir ticari işlemin kaç yıl önce yapıldığını hesaplamak isteyen tüccarlar için pratik kolaylık sağlamış olmakla birlikte, ayrıca da gelenekseldi, çünkü önceki yıl *eponimleri* çoğunlukla pratik değer taşıyamayacak kadar eskiydiler. Liste dışından şimdilik bilinen en eski *eponimlik*, bir memorandumda adı geçen no. 41'dir; tarihlenmiş kayıtlar ise, ara ara ve ancak 60. ve 70. yıllarda ortaya çıkmaya başlamaktadırlar. Bütün *eponim* listeleri Kral I. Erişum'un birinci yılından başlamaktadır, çünkü *limum* kurumu o zaman ihdas edilmiştir.

limum, Asur'un mali yönetiminin odağındaki Şehir Meclisi'nin yöneticisi olduğu için, bu işlev Asur'un hızla gelişen ve yaygınlaşan ticaretine yarar sağlamak ve denetlemek için yaratılmış olmalıdır. Kendi yazıtına dayanarak, I. Erişum'un ticareti desteklemek için gerçekten de önlemler aldığını biliyoruz: "*Bu işi ele aldığım zaman şehrim bana itaat etti ve ben gümüş, altın, bakır, kalay, arpa ve yünden, kepek ve samana kadar serbest dolaşımı (addurārum) gerçekleştirdim*". Bu ekonomik tedbir öncelikle veya yalnızca temel geçim maddelerini etkilemiyor, Asur ticareti için hayati önem taşıyan gümüş, altın, bakır, kalay ve yünü de kapsıyordu. Burada kilit söz olan *addurārum*, ticaretin önündeki siyasi veya ticari engellerin kaldırılmasını ifade ediyor olmalıdır; bu önemlidir ve benzer bir politika uygulayarak Babil ile ticari ilişkileri canlandırmak isteyen Erişum'un babası ve selefi *Iluşuma* da bu ifadeyi daha önce kullanmıştır:

"Akkadların (=Babillilerin) ve onların çocuklarının addurārum'unu belirledim. Onların bakırını yıkadım, addurārum'u Lagün kıyısından, Ur ve Nippur'dan, Awal ve Kismar'dan, tanrı Ishtaran'ın Dēr'inden, Şehire (Assur) kadar belirledim" (son üç şehir, Orta Fırat'ın doğusunda, Babil'den Assur'a giden kervan yolu üzerindedir).

Anadolu'daki Asur varlığının erken dönemlerine ait *limum* tarihlemelerinin çok nadir olduğu görülmüştür. Bu tür tarihler ticari kredilerle ilgili borç senetlerinde ve kredili satış belgelerinde yer almaktaydı; ilgili borç ödendiği zaman belgeler borçluya geri verilir, o da onları yok edebilirdi. Elimizdeki birkaç yüz borç senedinden çoğu yaklaşık yetmiş yıllık bir zaman dilimine aittir, ve bu nedenle, ilgili zaman dilimi içinde yazılmış belgelerin yalnızca sınırlı bir bölümüdür; bunlar hiç ödenmemiş borçların senetleri, mühürlü zarfları kırılarak geçersiz kılınmış, veya ödeme yapıldığı için, borçluluk durumu ibra senediyle sona erdirilmiş ve yürürlükten kalkmış belgelerin kalıntılarını kapsayan, rastgele örneklerinden ibarettir. Erken döneme ait bu tür belge ise çok az veya hiç yoktur, çünkü erken dönemde Asur ticaretinin kapsamı sınırlı ve dolayısıyla kredili işlemler sayıca daha az olduğu gibi, dönemin tüccarları pratik değeri kalmamış eski belgeleri arada bir atarak arşiv temizliği yapmış olmalıdırlar.

Eponim listeleri

1998 yılında, ilk kez K. Veenhof tarafından bir “*limum* listesi” ortaya çıkarıldı (Veenhof 2003 olarak yayımlanmış ve K(ültepe) E(ponim) L(istes) A olarak adlandırılmıştır). KEL A (arada nadir boşluklarla) bize toplam 129 yıl *eponimi* sunar.

İlk *eponimlik* yılı Asur hükümdarı I. *Erişum*'un birinci saltanat yılından başlamıştır ve son yıllarda ele geçen bazı ek kopyalar bunu doğrulamaktadır. Neyse ki, 129. *eponimi* izleyenler de, 1984 yılında bulunmuş olan ve “Mari Eponym Chronicle” olarak adlandırılan metinde yer almaktadırlar.

Sonuçta ortaya 137 *eponimlik* yılı içeren bir liste çıkmıştır.

KEL G olarak adlandırılan ve geç dönemi kapsayan 2001 yılında keşfedilen yeni bir *eponim* listesi bu konuda yeni ufuklar sunmaktadır; bu liste Günbattı 2008'de yayımlanmıştır. Liste KEL A'daki 110 numaralı *eponimle* başlamakta ve ondan sonra, (tabletin alt ucu noksan olduğu için bazı küçük boşluklarla) 140'dan fazla *eponim* sıralamaktadır. Bu liste, Ib katı *eponimlerinin* hemen hemen tamamlanmış dizisiyle, Boğazköy ve Alishar Hüyük'deki Asur ticari yerleşimlerinin kesin tarihlerini ve Tell Leilan arşivlerinin tarihlerini saptamamızı sağlamaktadır.

KEL A ve G bir arada bize, yaklaşık MÖ 1974 ile yaklaşık MÖ 1720 arasında 250 üstünde *eponim* kapsayan bir dizi sağlamaktadırlar. MÖ 1720, *kārum*'un Ib katı döneminin sona erdirilmesinden birkaç yıl öncesini temsil etmelidir, çünkü elimizde bulunan ve en geç döneme tarihlenmiş bazı belgelerde, henüz listelenmemiş, dolayısıyla KEL G'den daha geç tarihli yıl *eponimleri* yer almaktadır.

Krallar, kral listeleri ve eponimler

İlk eponomin Kral *Erişum*'un birinci saltanat yılında görevlendirilmiş olduğunu KEL A'dan öğreniyoruz. Bu liste ayrıca bu dönemdeki Asur hükümdarının tahta çıkışından da söz ediyor. Bunu bir kalıpla anlatıyor (1. satır) "*Erişum*'un saltanatının başından itibaren ...(v.s.), Efendimiz, *İmum* kurumsallaştıktan sonra".

Böylece, liste bazı Eski Asur hükümdarlarının birbirini izleyen saltanat sıraları ve hükümdarlık süreleri konusunda kanıt sunarak, Asur Kral Listesini (AKL) desteklemektedir.

Bu listenin tarihi bilgi ile efsaneyi birleştiren en eski bölümleri "atalar" olarak adlandırılan on kral, ve haklarında hiç bir şey bilmediğimiz üç kral ile başlamaktadır.

Bunu, I. Puzur-Assur ile başlayan ve Eski Asur devri hükümdarları olan 30.-38. krallar izler. Programatik bir ismi olan bu kral yeni ve bağımsız bir hanedan kurmuş olmalıdır (bunu "Puzur-Assur" hanedanı olarak adlandırıyoruz); bunu da yaklaşık MÖ 2025 sonrasında, dağılan Ur III imparatorluğunun bir eyaleti olan şehir bağımsız bir şehir-devlete dönüştükten az sonra gerçekleştirmiş olmalıdır.

Daima babadan oğula olmak üzere, birbirlerini kesintisiz izleyen ve iki yüzyıldan fazla hüküm süren dokuz kraldan sonra, listenin 39. kralı I. Şamşi-Adad tahta çıkınca bu hanedan sona erdi; I.Şamşi-Adad zamanla kuzey Mezopotamya'nın tamamına (Mari dahil) hakim olmuş ve Assur'u zaptetmiştir.

AKL “Puzur-Assur hanedanı”nın ilk üç kralının (no. 30-32) saltanat sürelerini veremiyor, çünkü “*eponimleri bulunmamış/işaretlenmemiştir*”. Bu ifade, AKL düzenleyicisinin kaynak olarak KEL A tipinde bir *eponim* listesi kullandığına, ancak ilgili kralların döneminde *eponimlik* henüz ihdas edilmemiş olduğundan, bu üç kral için bundan yararlanamadığına işaret etmektedir. AKL *Erişum*’un 40 yıl hüküm sürdüğüne değinmektedir (KEL A bunu doğrular), ancak metnin zarar görmüş olması nedeniyle, bütün haleflerinin süreleri kayıptır.

KEL A şimdi bize bunu telafi ederek kayıp sayıları yerine koyma fırsatını vermiştir: Ikunum (14 yıl),

Şarru-kin (40 yıl), ve

Puzur-Assur (II, 8 yıl) hüküm sürmüş bulunmaktadırlar.

Bunu Naram-Suen (no.37) için yapamıyoruz, çünkü KEL A onun 27. saltanat yılının *eponimi* ile sona eriyor; oğlu II. *Erişum* için de yapamıyoruz, çünkü onun saltanatı da Şamşı-Adad’ın Assur’u zaptetmesiyle yarım kalmıştır.

AKL’ye göre bu olay yaklaşık MÖ 1808 tarihinde olmuş, ve Mari’den bildiğimiz gibi, II. *Erişum* 33 yıl sonra, MÖ 1776 yılında ölmüştür. Bu yeni veri, “orta kronoloji” diye anılan (alta bakınız) tarihlerin kullanılmış olduğu tabloda görüldüğü gibi, Eski Asur dönemi kronolojisini yeniden oluşturmamıza olanak vermiş bulunmaktadır. Aralarında enerjik Iluşuma’nın da bulunduğu ilk üç kralın, hep birlikte ykl. toplam 40 ila 50 yıl hükmetmiş olduklarını tahmin edilmektedir.

	<i>AKL isim/oğlu</i>	<i>yıllar</i>		<i>MÖ tarihler</i>	<i>Barjamovic v.d. tarihleri</i>
30	Puzur-Assur (I)	?	?	ykl. 2010	
31	Şalim-ahum	30	?	ykl. 2000	
32	Iluşuma	31	?	ykl. 1990	
	<i>"tuğla(lardan tanınan), lımunları işaretlenmemiş/bulunmamış krallar"</i>				
33	<i>Erişum</i> (I)	32	40	ykl. 1974-1935	1969-1930
34	Ikunum	33	14	ykl. 1934-1921	1929-1916
35	Sarru-kin	34	40	ykl. 1920-1881	1915-1876
36	Puzur-Assur (II)	35	8	ykl. 1880-1873	1875-1868
37	Naram-Suen	36	[4]4?	ykl. 1872- 1867-1824? 1829?	
	[<i>karum Kaniş II. katın yok edilişı yaklaşık</i>			1837	1832]
38	<i>Erişum</i> (II)	36	[20]?	ykl. 1828?-1809	1823?-1809
39	Şamşı-Adad (I)		33	ykl. 1808-1776	
40	Işme-Dagan	39	40(?)*	ykl. 1775-1736?	

* *AKL'de değinilen, ancak birkaç nedenle şüpheli olan sayı.*

KEL G 1862 B.C.'de baslar (Naram-Su'en'in 8. yılı), 1719 B.C.'e kadar devam eder. Bu, Babil Kralı Hammurabi'nin halefi Samsuiluna (1750-1712 B.C.)'ya yakın bir zamandır. Bu dönemde Isme-Dagan'ın halefi Assur-duguy artık Asur kralı değildir.

II. kat: 91 yıl (1927-1836)

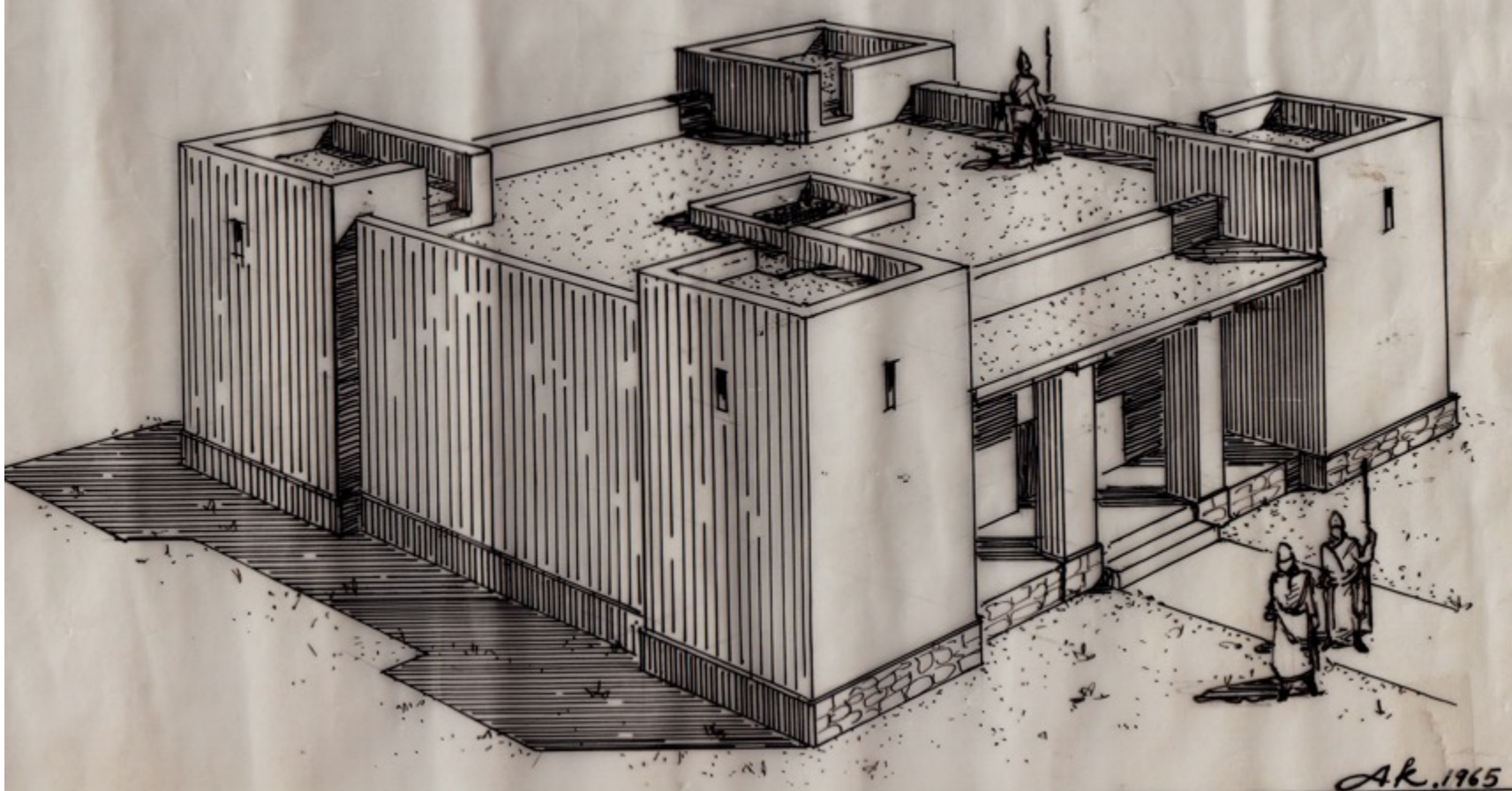
Ara: 2-3 yıl (yak. 1835-1833/2 BC.)

Ib katı: 113 yıl (yak. 1833/1832-1719)

	<i>AKL isim/oğlu</i>	<i>Süre</i>		<i>Tarihler</i>	<i>Barjamovic v.d. tarihleri</i>	<i>Babil Hanedanı</i>		<i>Kanesh</i>
30	Puzur-Assur (I)	?	?	ykl. 2010				
31	Şalim-ahum	30	?	ykl. 2000				
32	Iluşuma	31	?	ykl. 1990				
	<i>"tuğla(lardan tanınan), limumları işaretlenmemiş/bulunmamış krallar"</i>							
33	Erişum (I)	32	40	ykl. 1974-1935	1969-1930			
34	Ikunum	33	14	ykl. 1934-1921	1929-1916	Sumuabum	1894-1881 (14)	
35	Sarru-kin	34	40	ykl. 1920-1881	1915-1876	Sumulael	1880-1845 (36)	
36	Puzur-Assur (II)	35	8	ykl. 1880-1873	1875-1868	Sabium	1844-1831 (14)	
37	Naram-Suen	36	[4]4?	ykl.1872-1829?	1867-1824?	Apil-sin	1830-1813 (18)	
	II. Katın tahribi							
38	Erişum (II)	36	[20]?	ykl. 1828?-1809	1823?-1809	Sin-muballit	1812-1793 (20)	Inar
39						Şamşi-Adad (I)	≈1808-1776 33	Warsama
40				ykl. 1775-1736?		Işme-Dagan	≈1775-1736? 40 (?)*	Harpatiwa
						Samsuiluna	1749-1712 (38)	Labarsa
						Abi-eşuh	1711-1684 (28)	Pithana
								Anitta
								Zuzu
						Hitit		
						Labarna I xxxx -1624	1683-1647 (37)	
						Hattuşili I 1625-1600 (25)	1646-1626 (21)	
						Murşili II 1600-1595 (15)	1625-1595 (31)	
	* AKL'de değinilen, ancak birkaç nedenle şüpheli olan sayı.							

Kaniş kralı Warşama, Mamma kralı Anum-hirbe ile yazışmaktaydı; Anum-hirbe ise, Mari kralı Zimrilim zamanına ait idari metinlerinde adı geçtiği için, ykl. MÖ 1770'e tarihlenebilir

Bundan sonra Kaniş'de önemli siyasi değişiklikler oldu; bunları Boğazköy arşivlerinde korunmuş olan meşhur “**Anitta Metni**”nden öğreniyoruz. Kuşşara kralı Pithana, olasılıkla MÖ 1750 civarında, Kaniş'deki Inar ve Warşama hanedanına son verdi; Kaniş/Neşa'yı kendine başkent yaptı ve bize söylediğine göre halkın canını bağışladı. Gerçekten de *karum* Kaniş'de bulunmuş, "notarizasyon" içeren dört belgede adı geçmektedir; bunlardan ikisinde, oğlu ve halefi Anitta "merdiven başı" olarak onunla birlikte zikredilmektedir. Anitta bir ayaklanmayı bastırdıktan sonra onun ardından tahta geçmiştir; “notarizasyon” içeren üç belgede “hükümdar” olarak tescil edilmektedir.

Alişar Hüyük'deki Asur yerleşiminde bulunan bir metinde "büyük kral" unvanıyla geçmekte ve bu da siyasal gücünün arttığını ispatlamaktadır (Asurlularla yukarda sözü edilen anlaşmada, adı yer almadan belirtilen "büyük kral" o mudur?).

Ayrıca "Anitta Metni"nde Hattuş(a)'u zaptederek yok ettiğini belirtmektedir; bu olay yaklaşık MÖ 1730'da meydana gelmiş olmalıdır, çünkü *karum* Hattuş(a)'da (onun da sona erdirilmesi Anitta'nın saldırısına bağlanabilir) bulunan en yeni tarihli Asur ticari akti yaklaşık MÖ 1735 yılına aittir. Anitta'nın ne kadar hüküm sürdüğünü bilmiyoruz; ancak olasılıkla MÖ 18. yüzyılın son çeyreğinin başında şehrin hakimiyetini kaybettiği anlaşılıyor.

Bu sonuç, elimizde *karum* Kaniş'de bulunmuş beş adet ticari akitte "Alahzina (yeri bilinmiyor) kralı Zuz(z)u" ve onun "merdiven başı" Ishtar-ibra'nın "notarizasyon"unun yer almasına dayanmaktadır; bu belgelerin Pithana-Anitta'dan sonraya tarihlenmesi gerekmektedir.

Zuz(z)u'nin, belki başka şehirlerle birlikte, Kaniş/Neşa'yı da fethederek "büyük kral" unvanına hak kazandığını düşündürmektedirler, ancak bu olay hakkında hiç bir şey bilinmiyor. Birkaç yıl sonra, MÖ 1700'den az önce, *karum* Ib katı ile Kaniş şehri de yok edildi ve bu olay oradaki Asur ticari varlığının sonu oldu. Bu tahribattan kimin sorumlu olduğu bilinmiyor, ancak Orta Anadolu'da büyüyen güç mücadelesi çerçevesinde gerçekleşmiş olmalı; bu mücadele sonucunda, birkaç nesil sonra Eski Hitit İmparatorluğu ortaya çıkmıştır.